

mondig

Daer en mach gheen
ander Fundament
gheleyt worden be-
halven datter gheleyt
is, het welke is
Christus Jesus

doperse educatie

MondigBondig. Daarom doopsgezind!

Wat hebben een promovendus, een basisschool-docent, een boerin/brandweervrouw, een dj/timmerman, een gemeenteraadslid en een uitgever van kinderboeken met elkaar te maken? Ze werkten allemaal mee aan een boek over doperse kernwaarden dat op de Doopsgezinde Studiedagen – 7, 8 en 9 maart in Dopersduin – zal worden gepresenteerd.

Eerder heeft u al kunnen lezen dat zo'n boek er zou komen. Een boek dat ook binnen de doopsgezinde gemeenten gebruikt kan worden om van gedachten te wisselen over de doopsgezinde kernwaarden. Er zijn acht kernwaarden benoemd. Voor elk van die kernwaarden is een interview gehouden met een niet-doopsgezinde, zijn doopsgezinden met elkaar in gesprek gegaan, en is een verdiepend populair-wetenschappelijk artikel geschreven.

Menno Simonslezing

Op weg naar een gemeenschapseconomie

Prof. dr. Irene van Staveren houdt op zaterdag 29 maart in Wageningen de tiende Menno Simonslezing, getiteld 'Op weg naar een gemeenschapseconomie'. Er zijn allerlei combinaties van markt, overheid en gemeenschap mogelijk. Wat is de ideale balans? Valt de uitdijende markt nog te stoppen? Kan de overheid de macht van grote bedrijven nog wel beteugelen? Wat is het belang van lokale initiatieven zoals boerderijwinkels en windenergiecoöperaties, en zijn dat reële alternatieven?

Van Staveren is hoogleraar economie aan het *Institute of Social Studies* van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ze is lid van de doopsgezinde gemeente Twente en columnist bij dagblad Trouw. Onlangs is een bundeling van haar columns verschenen onder de titel *De vrije markt bestaat niet – naar een economie van verbinding*.

Menno Simonslezing – 29 maart, inloop vanaf 15.00 uur
Arboretumkerk | Delhorstpad 6 | Wageningen
Toegang gratis

Inmiddels zijn alle acht hoofdstukken afgerond en wordt de laatste hand gelegd aan de eindredactie. Op de Doopsgezinde Studiedagen zal het boekje worden gepresenteerd en daarna worden gepubliceerd. Voor mensen die liever naar filmpjes kijken of naar podcasts luisteren, komen er ook bijdragen in die vorm.

Het project is tot stand gekomen dankzij samenwerking tussen de Stichting Doopsgezinde Geloofsopbouw en Solidariteit, het Doopsgezind Seminarium, de ADS en anderen. Ook hebben verschillende fondsen hun medewerking toegezegd.

Benieuwd wat die promovendus, docent, boerin/brandweervrouw, dj/timmerman, gemeenteraadslid en uitgever wilden weten over doopsgezinden? Nog even geduld, dan kunt u het lezen!

vooraf

'Deze zijn nog prima.' Ze klinkt wat bits. Ze schrikt er zelf van. 'Dit papier kan je ook nog wel gebruiken. Daar is niks mis mee.' Ze blijft even staan. Die map herkent ze. Oude tekeningen. Die hebben we blijkbaar nooit meegenomen. Naast de map liggen wat stiften en pennen. Ze kijkt meewarig rond. Ze vraagt zich af wat er mis is gegaan. Waarom zit hier niemand meer op zondag? Waarom zijn haar kwasten niet goed genoeg? Dit is wat de kerk is, toch? Hier geloofde je samen. We hadden lol. We vierden samen. En dan hadden we ranja. Ze loopt naar het gootsteenkastje. Er staan nog wat glazen. 'Daar zat de ranja in.'

Het meisje slentert wat achter haar aan. 'Ik wist helemaal niet dat dit hier zat. Gingen jullie in dit hok zitten met elkaar? Ze weet dat ze wat oneerbiedig praat. Ze heeft wel door dat het voor de vrouw tegenover haar anders ligt. Voor haar is het een plek vol herinneringen. Van toen er nog dertig kinderen op de zondagschool zaten. En tweehonderd mensen in de kerk. En er nog jongeren naar de kerk gingen – en dat het zondag bruiste.

'Jullie mogen hier wel zitten hoor', zegt ze. 'Ik zal deze plek noemen als we elkaar dit weekend weer zien', zegt het meisje. 'Zondag?' vraagt ze hoopvol. 'Nee', zegt het meisje. 'We zien elkaar deze keer in Utrecht. We spreken altijd ergens anders af. Op zondag bij elkaar komen doen we niet echt. We geloven anders en met anderen. Meer landelijk en zo.' 'Maar dan heb je geen plek? Een gebouw? Een kerk? Een hok, zoals dit?'
Nee. Deel van ons geloof is de gemeenschap; gebonden aan mensen, gebeurtenissen. Misschien aan een plek. Maar niet aan één plek. Niet altijd.

Is een vaste plek het fundament? De herinnering? Zijn het de stiften, de gordijnen, is het het krakende oude stoeltje? Is het de ruimte die nooit warm te krijgen was, maar waar je je wel warm bij voelde? Is dat de basis van het geloof? Van jouw geloof? Is dat het fundament? Of is het die nieuwe plek? Vol met leven, vol met mensen die ook zoeken? Mensen waar je een geschiedenis mee deelt en waar je de toekomst mee vormt? Ongeacht een gebouw? Het fundament stroomt. Altijd.

Ze lopen zwijgend naar de deur. Steeds iets dichter bij elkaar.

Kalle Brüsewitz
Coördinator communicatie | kalle.bruesewitz@ads.nl

inhoud

4 Fundamenteel ander verhaal

Vredesactiviste Olga Karach over vredeslinie

10 Niet schuldig, wel verantwoordelijk

Eline van der Kaaden over de nieuwe vredesbeweging

18 Op reis naar Schkopau

Terug naar je zwartste herinneringen

24 In den beginne

Geke van Vliet over zorg voor de aarde

en verder...

8 de fundamenten van gezond geloven
12 erfgoed – Stenen
13 DHK
14 media & cultuur
16 de kunst van het samenkomen
20 grondig
21 ons fundament
Jongerenwerkers over hun fundamentele tekst

22 beweging in beweging
Pingjum & Witmarsum
26 collecten
26 colofon
27 het lied van...
Fulco van Hulst
28 column – André Maris
Het kerkgebouw als fundament?

Samenwerking vredesorganisaties is nodig

Fundamenteel ander verhaal

‘We hebben een frontlinie in Europa. Ik wil dat we een vredeslinie vormen.’ tekst Iris Speckmann

Dat zegt vredesactiviste Olga Karach als ik haar interview. Op YouTube zie ik haar in een Wit-Russische talkshow, een aflevering van negen jaar geleden. Een gedreven politica

en activiste die temidden van de andere gasten – allemaal mannen – een weloverwogen, gedreven pleidooi houdt.

Momenteel woont Olga dichtbij Vilnius, de hoofdstad van Litouwen. In Wit-Rusland is ze niet langer veilig. Net als zoveel jonge vaders en moeders moest ze hals-overkop vluchten na de massale demonstraties voor de democratie en burgerrechten in haar land. Velen die niet vluchtten werden gearresteerd en aangeklaagd voor terrorisme. Dat is cru voor iemand als Olga, die geweld haat en demonstreert voor vrede en het recht op gewetensbezwaar. Ze is bij verstek veroordeeld, zoals verschillende prominente vrouwen uit de burgerbeweging in Wit-Rusland, en heeft een gevangenisstraf van twaalf jaar gekregen. Haar asielaanvraag in Litouwen wordt betwist. Als politiek vluchteling uit Wit-Rusland wordt ze met regelmaat verdacht gemaakt van spionage. Ze zou heulen met ‘de vijand’, spioneren voor Loeka-

...bij verstek veroordeeld

sjenko en Poetin. Het tegendeel is waar: Olga en de vrouwen en mannen die zij om zich heen heeft, staan kritisch tegenover iedereen die geweld of oorlog propageert.

In de gesprekken die we sinds onze ontmoeting tijdens de Church and Peace conferentie in oktober 2024 voeren, zien we elkaar als collega’s. We werken allebei aan vrede en gerechtigheid. Vooral door het maken van plannen, het bespreken van ideeën, het schrijven van artikelen en het bij elkaar brengen van mensen. Maar in haar geval is de prijs voor het zich uitspreken voor vrede en democratie haast ondragelijk hoog. De stress eist duidelijk zijn tol. Toch vertelt ze me kalm en monter over haar ideeën en

plannen. Voor haar is zich inzetten voor vrede niet alleen haar baan of werk – het is fundamenteel.

‘Ik wil je niet bang maken, maar wat in Wit-Rusland gebeurt kan ook bij jullie gebeuren. Absolute macht is gevaarlijk. Loekasjenko werd niet geboren als dictator. Hij werd gekozen omdat hij goede plannen had voor de bevolking. De Hongaarse leider Orbán ook trouwens. Maar macht, absolute macht, is als een drug. Loekasjenko nam ervan en wilde vervolgens meer. De publieke ruimte, de mogelijkheid om je uit te spreken, werd en wordt steeds kleiner.

‘Er zijn wel degelijk onderhandelingen’

Vrouwen merken dat hun recht op gelijkwaardigheid sluipenderwijs minder geldt. Iedereen die ‘anders’ is, merkt dat. Vluchtelingen bijvoorbeeld, en minderheden überhaupt.

Dat is niet alleen in Wit-Rusland of Polen zo. Alles wat afwijkt van wat de meerderheid gelooft, wordt meer en meer weggedrukt. Militarisme grijpt om zich heen. Er ontstaan structuren die de publieke sfeer beïnvloeden, maar minder zichtbaar zijn. Een genuanceerder verhaal, bijvoorbeeld dat mensen geen oorlog willen, past daar niet in. De onderdrukking wordt steeds groter. Ook elders in Europa. Misschien nog niet door regeringsleiders, maar wel door andere machten, zoals de geheime politiek en minder zichtbare militaire krachten in verschillende landen.

Ook elders in Europa zie ik dat de publieke ruimte inkrimpt. Er wordt bijvoorbeeld niet gesproken over het feit dat er wel degelijk onderhandelingen zijn tussen Rusland en Oekraïne, voortdurend zelfs. Bijvoorbeeld over de uitwisseling van krijgsgevangenen en het stoppen van de bombardementen op het energienetwerk. Dat is hoopvol, maar past niet binnen het militaristisch verhaal van de oorlog: het verhaal van de heldhaftige strijd tegen ‘de vijand’. Daarom houdt de Oekraïense regering vol dat er geen sprake kan zijn van onderhandelingen met Rusland. Het verhaal van de ‘heroïsche oorlog’ wordt ons voorgespiegeld als de enige mogelijkheid. Dat is giftig: zo

worden we beroofd van mogelijkheden de situatie te beïnvloeden in de richting van vrede. Wie dat onaantastbare verhaal van heldenstrijd tegensprekt, krijgt steeds minder of geen ruimte. Je ziet het overal in Europa: de publieke ruimte om je uit te spreken wordt kleiner. Steeds meer onderwerpen worden taboe.

Er zijn veel gewetensbezwaarden in Rusland, Oekraïne en Wit-Rusland. Maar dat is lastig, zowel voor henzelf als voor degenen die zich voor hen inzetten, of zich slechts uitspreken voor het recht op gewetensbezwaar. Zo gaan in Wit-Rusland gewetensbezwaarden de gevangenis in. Ook wij hebben infiltranten op ons kantoor gehad, om bewijs tegen ons te verzamelen. Zelfs in Duitsland wordt de situatie erger. Gisteren is de Duitse politie een onderzoek begonnen naar een organisatie die Russische gewetensbezwaarden hielp Duitsland binnen te vluchten! Je zou denken dat andere Europese landen blij zouden zijn met iedereen die niet voor Rusland wil vechten. Maar het helpen van vluchtende gewetensbezwaarden wordt gecriminaliseerd.

‘Absolute macht is als een drug’

Kennelijk is het hebben van gewetensbezwaar pijnlijk voor de Oekraïense regering, en ook voor de leiders van de Europese Unie. Het past niet in het beeld dat Oekraïne zich heldhaftig verzet tegen de Russische vijand. Ook in de Baltische staten Estland, Letland en Litouwen is sprake van

repressie, óf vanwege geheime samenwerking met Loekasjenko, óf vanwege rechtse regeringen die de vluchtelingen niet willen.

Wat ik wil zeggen, is dit. De burgerlijke samenleving en de vredesorganisaties in Europa zouden zich veel meer moeten verenigen en zich gezamenlijk moeten inzetten. Zaken als retraites, steun voor gewetensbezwaarden en vredesinitiatieven, ‘vredeskamers’ waar je vrijuit en veilig kunt bespreken wat je van de oorlog vindt, kinderkampen enzovoort, hebben we echt nodig. Veel Wit-Russen hebben last van de agressieve militaristische retoriek en willen de wapens niet opnemen. Dus is het belangrijk die retoriek te herkennen en daar een andere taal tegenover te zetten.

Wel begrijp ik goed dat de vredesbeweging nog erg versnipperd is en begrensd in haar middelen. Veel verschillende dingen vragen nu eenmaal onze aandacht, en de strijd voor de vrede is niet populair. Maar God zorgt soms voor mogelijkheden, kansen. Misschien niet vandaag, maar morgen of de dag daarna, en dat is ook oké. We moeten in elk geval discussiëren en uitleg geven; we moeten er voor werken.

Ja, dwars door ons continent heen is er een oorlog, een verscheurende frontlinie van Oekraïne, Wit-Rusland, Polen en de Baltische Staten. Ik zou willen dat we ons inzetten voor een andere linie: een vredeslinie.’ <<

tent of nations Kaartenactie Menno's Global Village

Tent of Nations is een educatieve boerderij in de heuvels van Bethlehem, beheerd door de Palestijns-christelijke familie Nassar. Onder het motto ‘Wij weigeren vijanden te zijn’ zet de familie zich al jaren in voor vrede en verbinding, ondanks de voortdurende dreiging van landonteigening. Dankzij hun geweldloze en creatieve initiatieven komen mensen van verschillende achtergronden samen, en wordt het belang van rechtvaardigheid, duurzaamheid en dialoog benadrukt. De boerderij is zo een ontmoetingsplek voor bezoekers vanuit de hele wereld geworden en inspireert hen zich in te zetten voor een betere wereld, dichtbij en ver weg.

Na de kaartenactie voor Oekraïne hoopt Menno's Global Village dit keer op een grote stapel kaarten voor Tent of Nations. Bedoeld om de familie Nassar, en de vele vrijwilligers die werken aan het voortbestaan van deze veilige haven, een hart onder de riem te steken.

advertentie

Schrijf een korte boodschap in het Engels en stuur je kaart vóór 23 maart naar Dopersduin. Menno's Global Village zorgt ervoor dat ze worden afgeleverd in Bethlehem, dankzij samenwerking met Vrienden van Tent of Nations, zie www.tentofnations.nl. Dank je wel voor je steun!

postadres:
Dopersduin t.a.v. Marijne Stenvers
Oorsprongweg 3 | 1871 HA Schoolr

Vier met ons mee!

Save the date! 8 & 9 juni '25

Kom het Pinksterweekend van 2025 naar Mennorode en ontvang als lezer van Mondig een speciale korting van 10% op uw verblijf. Reserveer nu om zeker te zijn van een kamer tijdens dit feestelijke jubileum!

Op 8 en 9 juni 2025 zijn er diverse activiteiten. Van een bijzondere dienst op zondagochtend tot toernooitjes uit de tijd van toen, een historische wandeling en speurtocht, vertoon van de documentaire, en nog veel meer.

Jubileum
arrangement

Een welkomstdrankje
2x overnachten + late check out
2x uitgebreid ontbijtbuffet
Gratis parkeren

€ 299,- per kamer

Reserveren is al mogelijk! Mail naar reserveringen@mennorode.nl of bel 0577 - 498 111

Apeldoornseweg 185 8075 RJ Elspeet WWW.MENNORODE.NL/NL/100-JAAR/

tekst Chris Doude van Troostwijk

De fundamenten van gezond geloven

Alleen wie luchtkastelen bouwt weet zeker dat zijn constructies het nooit begeven.

Ze hebben namelijk geen fundament. Hun nadeel is helaas dat geen mens er gezond in kan leven. Een Russische poestapotentaat spiegelt ons een populistisch, paneuropees pact voor. Knipmes-sende mollen met vreemde kapsels bedreigen van binnenuit onze vrijheid. Op vergelijkbare manier verwoest, via scherm, telefoon, Tesla en creditcard, de 'digitatuur' ons zielenleven. Twee luchtkastelen, twee reuzen op lemen voeten. We zijn uit vrije wil galeislaven geworden van de imperialistische macht en het virtuele kapitaal. Willen we dat eigenlijk wel? Willen we geloven in hemelbestormende beloften van Russische poestapotentaten en Amerikaanse *pecuniaprofeten*?*

Wat is gezond geloven? Is dat een geloof aanhangen met een onwrikbaar fundament? Dan zouden fundamentalisten op een gezonde manier bezig zijn met het Geloof. Wat noemen we eigenlijk een goed fundament? Moet het onschokbaar en eeuwig onveranderlijk zijn? Giordano Bruno, de recalcitrante dominicaan die zijn

genialiteit met de dood moest bekopen, onderzocht de wetten van hemel en aarde. Hij hanteerde een simpele stelregel: 'Elk fundament is goed, zolang het gebouw erboven niet ineens stort.' Zo'n pragmatische opvatting leidt tot struisvogelpolitiek. Wat we niet zien, bestaat ook niet. Zolang het goed gaat doen we de ogen dicht. Is dat een manier van gezond geloven?

Volgens een schoolboekdefinitie is een fundament dat gedeelte van een bouwwerk dat sterk genoeg is om de rest van het geheel te dragen. De definitie ziet er robuust uit, maar zegt niet zoveel. In streken met kans op aardbevingen moet je niet al te robuuste fundamenten leggen. In zompige gebieden moet je diep graven, wil je niet onveilig bouwen. Bij een fundament komt meer kijken dan alleen steen, staal en ondergrondse blokken massief beton. Een klein etymologisch onderzoekje leert dat al. Het Latijnse werkwoord *fundo* kent namelijk drie verschillende betekenissen. Allereerst: 'met een bodem voorzien' en 'grondvesten':

civitatem novam fundabamus betekent: 'wij stichten een nieuwe stad'. De tweede betekenisvariant staat daar haaks op: *vinum in amphoram fundo* – 'ik giet de wijn in de amfoor'. *Fundo* betekent ook 'gieten', en van daaruit 'verstrooien' of 'verspreiden'. Bijvoorbeeld het uit elkaar drijven van demonstranten tegen onbuigzame geldideologen en staalharde territoriumimperialisten.

Laten we met deze eerste twee betekenissen in het achterhoofd alvast wat gaan bijbellezen. In de brief aan de Efeziërs schrijft Paulus dat Christus de hoeksteen van Gods geloofsgemeenschap is, maar... de apostelen en de profeten hebben het fundament gelegd (Ef. 2:19–20). Wát, heeft Christus dan slechts een bijrol? In zijn brief aan de Corinthiërs gebruikt Paulus nogmaals de metafoor. 'Naar de genade van God die mij gegeven is, heb ik als een wijs bouwmeester het fundament (*themelion*) gelegd.' (1Cor. 3:10). Dat klinkt behoorlijk aanmatigend! Trump kan er een puntje aan zuigen. Maar in de zin daarop krabbelt Paulus terug: 'Niemand kan een ander fundament (*themelion allon*) leggen dan wat er ligt (*para ton keimenon*), dat is Jezus Christus' (1Cor. 3:10–11). Oef, nu promoveert Paulus Christus toch nog van hoeksteen (*akrogoonaiinos lithos*) naar fundament (*themelios*). De orthodoxie mag achteroverleunen: 'Niemand kan een ander fundament leggen dat wat er al ligt:

Jezus Christus!' Die vertaling klinkt nog eens stoer en vroom. Maar klopt ze ook?

Dogmatische stoerheid heeft bijna altijd een prijs. In dit geval suggereert de vertaling dat de apostel Paulus eigenlijk onzin beweerde, toen hij claimde als wijs bouwmeester (*sophos architektōon*) zelf het fundament te hebben gelegd. Maar Paulus sprak geen onzin. De vertaler deed het, want hij vertaalde het Griekse miniwoordje *para* weg. *Para* betekent 'naast'. Een letterlijke vertaling luidt: 'Niemand kan een ander fundament leggen naast dat van Christus'. Maar daarbij blijft het niet. Neem van mij aan dat in dit geval naast geen ruimtelijke aanduiding is, maar een vergelijkende en waarderende. Paulus wil zeggen: 'Niemand kan een ander fundament leggen dat opweegt tegen wat er al ligt, namelijk Jezus Christus'. Hij zegt niet: 'Christus heeft het fundament gelegd en daarmee basta.' Hij zegt: 'Ieder van ons heeft zijn of haar eigen fundamenten bij te dragen, maar zal dat moeten doen in de schaduw van Jezus Christus.' Al onze fundamenten zijn supplementen bij het onovertrefbare Fundament dat er al ligt.

U hebt nog de derde betekenislaag van *fundo* tegoe. Het Latijnse *fundo* betekent 'vloeiend spreken', maar ook 'verspillen'. Dat is een teken van gezond geloven: de moed hebben overbodigheden te doen, graan te verliezen in onvruchtbare bodem. Dat risico hoort erbij. Maar *fundo* betekent ook 'voortbrengen' of 'baren'. Een goed vloeibaar-vast fundament ...is vast én vloeibaar tegelijk. Alleen zo kan het 't gebouw dragen en het leven erin mogelijk maken. Goed geloven doet geboren

worden, zorgt telkens voor wonderen van nieuwe geboortes, maakt de toekomst open.

Het meest recente voorbeeld van dergelijk gezond geloven is voor mij bisschop Mariann Budde. Oog in oog met een vent van beton en staal die God had gedankt voor de genade hem gered te hebben van een moordaanslag, vroeg zij staand op het fundament Jezus Christus om mededogen en genade van zijn kant. De president van veel – maar niet alle – Amerikaanse fundamentalisten liet zich echter de volgende dag in de kaart kijken door excuses te eisen. Opnieuw legde de bisschop haar fundament naast dat van Christus en maakte zij geloven en kerkzijn opnieuw geloofwaardig: '*I am not going to apologize for asking for mercy for others*'. ('Ik veronstuldig me niet voor het vragen om mededogen met anderen.')

Wat hebben we geleerd bij Paulus en bij Marianne Budde? Dat geloofsfundamenten om permanent onderhoud vragen. Dat we, voor een gezond geloven, onze unieke supplementen moeten zien uit te vinden bij het fundament Christus dat er al ligt. Dan zullen tussen beide de levende vonken van geëngageerd, liefdevol en hoopvol geloven ontspringen. Want als we onder Christus niet ook andere fundamenten leggen, zullen de kerkmuren verzakken en kan de Hoeksteen niet meer dragen. En als we naast Christus geen andere fundamenten graven, zal de rots van ons behoud verstenen en niet tegen water-vloed of aardbeving bestand zijn. Christus, het fundament van 'goed geloven', zal het leven geven, zolang wij aansluitend bij de noden en gevaren van onze tijd supplement-fundamenten weten te leggen. <<

Bisschop Mariann Budde van de Episcopale Kerk in de VS

* *pecunia* is Latijn voor 'geld'

‘We hebben mensen nodig die de gewelddadige kanten van ons economisch systeem aan het licht brengen.’

Eline van der Kaaden (26) is student aan het doopsgezind seminarium en bestuurslid van Kairos-Sabeel Nederland. Ze maakt deel uit van de nieuwe vredesbeweging en is activiste. ‘Ik vind dat ik het van de daken moet schreeuwen.’

Waarom een nieuwe vredesbeweging?

De nieuwe vredesbeweging is opgericht om allerlei organisaties met elkaar te verbinden. Samen sta je sterk. Ik zit erbij vanuit Kairos-Sabeel. De vredesbeweging bestaat natuurlijk al, maar deze nieuwe vorm is bedacht om veel verschillende kleine organisaties bij elkaar te brengen. Ik doe mee namens Kairos-Sabeel, omdat de oorlog in Gaza ons veel laat

Niet schuldig, wel verantwoordelijk

tekst Kalle Brüsewitz

zien van wat er mis is in de wereld. Mis voor wat betreft de maatschappelijke structuren, ons denken, én onze theologie. Het is breder dan het Israël-Palestina vraagstuk.’

Wat is er mis met ons denken?

‘Ons denken is belast met discriminatie, racisme, privileges, koloniaal gedachtegoed en kapitalisme. Basaal maar heel belangrijk. Dat beïnvloedt onze kijk op bijvoorbeeld het klimaat, oorlog en consumptisme. Het is duidelijk waarneembaar dat het ene leven meer waard wordt gevonden dan het andere. We hebben mensen nodig die dit aankaarten; die de gewelddadige kanten van ons economisch systeem aan het licht brengen. Ook binnen de kerken.’

Waarom is dat laatste nodig?

‘We – de mens, het individu, de kerk, de gemeenschap – vinden het nog steeds heel normaal dat oorlog en geweld onderdeel zijn van onze wereld. In het algemeen wordt gedacht dat we in een vredige wereld leven, waarbij vrede wordt gedefinieerd als de afwezigheid van oorlog. Terwijl onze maatschappij drijft op allerlei vormen van ongelijkheid. Alles wat wij in huis hebben komt links of rechts uit gebieden waar sprake is van uitbuiting of uitputting. Onze economie draait op oorlog, geweld en uitbuiting.’

In doopsgezinde kringen is dat wel bekend, toch?

‘Toen ik begon met studeren aan het seminarium vond ik de focus op vrede-theologie een hele verademing. Een theologie die in direct verband staat met wat er gebeurt in de wereld. Voor mij komt het activisme voort uit die doopsgezinde vrede-theologie. Maar toch kom ik bij acties weinig doopsgezinden tegen. Terwijl ik denk dat de doopsgezinden veel te bieden hebben. Het zou goed zijn als meer doopsgezinden zich bij bijvoorbeeld Extinction Rebellion of Christian Climate Action zouden aansluiten.’

Maar ze zijn ook de stillen in den lande....

‘Ja dat is zo, maar de inzichten zijn er wel. Veel doopsgezinden zijn op hun eigen manier bezig met maatschappelijke (bijbelse) thema’s. Toch is het jammer dat al die potentie er niet helemaal uitkomt.’

Heeft het niet ook te maken met dat vermaledijde doopsgezinde begrip ‘autonomie’? Je schrijft als doopsgezinde je eigen belijdenis, dus je kunt alleen zelf iets vinden of doen.

‘Ja, dat zal best een rol spelen. Jouw eigen geloof en gedachten, jouw eigen manier.’

En dat zie je ook in de bredere maatschappij. Mensen sluiten zich niet makkelijk aan bij een club. Commitment geeft immers verantwoordelijkheid, en dat is eng.

‘Terwijl de aansluiting bij een collectief zo belangrijk is. Want juist die gezamenlijkheid maakt krachtig, en tegelijkertijd (ver)deel je de verantwoordelijkheid. Het doel is natuurlijk dat ieder individu zich bewust is van de eigen positie in het geheel. Iedereen draagt immers bij aan de shitsooi die de wereld nu is. We moeten als individu aan de slag; enkel je verwarming een graadje lager draaien is niet genoeg. Ik denk dat het belangrijk is dat je als individu medeverantwoordelijkheid gaat dragen voor het grotere geheel. En dat kan je alleen doen in gezamenlijkheid. Als collectief.’

Maar ben je als individu wel schuldig aan het grote onrecht dat verweven is met ons economische systeem?

‘Als je die vraag stelt kom je uit bij de notie van de structurele en sociale zonde. Daar ben ik erg in geïnteresseerd. Het idee is dat ‘zonde’ niet (alleen) iets is van mij als individu, maar van het systeem. Het is een soort erfzonde waarmee ik moet dealen. Ik kan me niet van die zonde afkeren, maar heb wel de verantwoordelijkheid om te proberen het te veranderen.’

foto Eeke Anna

Dat is best tegenstrijdig, toch? Je spreekt iemand als individu aan op iets waar datzelfde individu niet schuldig aan is.

‘Ja. Maar dat is wel de kern. We doen namelijk mee aan het systeem, of we dat nu willen of niet.’

Dat zou technisch gezien heel goed moeten werken?

‘De feministische politiek filosofe Iris Marion Young maakt onderscheid tussen aansprakelijkheid (schuld) en verantwoordelijkheid. Dat heeft mijn denken hierover heel erg geholpen. Ik merkte namelijk dat veel gesprekken bleven hangen op de schuldvraag. Mensen willen niet schuldig zijn aan iets, of verteld worden dat ze schuld hebben: dan gaan ze in de verdediging en stopt het gesprek. Je bent als nú levend individu niet schuldig aan het koloniale verleden, maar omdat je nu eenmaal geboren bent op een plek die dat verleden met zich meedraagt, ben je wel verantwoordelijk voor wat je ermee doet.’

Dus we zouden bij het spreken over structurele onrechtvaardigheid niet zo moeten focussen op de schuldvraag, maar op verantwoordelijkheid?

‘Precies. Dat kan helpen. Alhoewel we bij sommige zaken best mogen spreken over schuld, ook al is dat lastig. Wees hard als het moet en zacht als het kan. Ook voor jezelf. Je kunt niet alles goed doen. Maar we moeten onder ogen zien dat bijvoorbeeld racisme en seksisme deel uitmaken van ons hele systeem. Ook de kans dat je dingen koopt, of in huis hebt waarvoor mensen zijn onderdrukt of uitgebuit, is gigantisch. Dat is de realiteit waarin we leven. Word je daarvan bewust, signaleer het, probeer het beter te doen en neem verantwoordelijkheid om het systeem waarin we leven, te veranderen. En daarvoor heb je naar mijn mening een collectief nodig – dat kan je niet alleen.’ <<

Stenen

Terwijl de fundering van een gebouw meestal aan het zicht onttrokken wordt, dient een eerste steen ter herinnering aan de bouw juist zichtbaar te zijn.

Hanna Melse is erfgoedsspecialist bij Museum Catharijneconvent en coördinator van het Doopsgezind Erfgoedcentrum

vlnr
Eerste steen, vermaning Drachten, 1790
Gedenksteen boven hoofdingang, vermaning Drachten, 1790
Hoeksteen doopsgezinde kerk Aalsmeer, 1927

Een eerste steen wordt van oudsher op de fundering gelegd, op een hoofdhoek van het gebouw, waarmee de steen dient als basis voor het verdere metselwerk. Daarom heeft het woord 'hoeksteen' ook een figuurlijke betekenis, als onderdeel waarvan alle andere onderdelen afhankelijk zijn. In de bijbel is Jezus dan ook de 'hoeksteen' voor de bouw van een geestelijk huis van God (Psalm 118:22: 'De steen die de bouwers versmaad hebben, is tot een hoeksteen geworden').

De echte eerste steen zit meestal zo laag in de gevel dat die niet zichtbaar is, maar de symbolische eerste stenen hebben regelmatig een plaats gekregen onderaan een buitenmuur. Vaker nog is gekozen voor een hoger geplaatst gedenkteken voor de bouw van de kerk of vermaning. Het is ondanks, of misschien juist vanwege hun vanzelfsprekendheid, interessant om eens te kijken naar een paar uiteenlopende voorbeelden van gedenkstenen als onderdeel van vermaningen.

De eerste steen van de doopsgezinde kerk in Drachten bevindt zich op lage hoogte in een zijgevel. In een sierlijke schrijffletter wordt hier benoemd dat deze steen is gelegd op 't fundament van 't metzelwerk van de nieuwe vermaning. Daarna worden de namen van de eerste steenleggers vermeld: de driejarige

Arend Tjeerds en de vijftienjarige Aukjen Lieuwes. Arend was de kleinzoon van Arend Tjeerds, leraar van de doopsgezinde gemeente, en Aukjen was de dochter van diaken Lieuwe Jacobs en Henke Hidzers.

Boven de hoofdingang van deze vermaning bevindt zich een tweede gedenksteen, met hierop de namen van de leraren en diakenen van tijdens de bouw. De steen heeft bovenaan een geknikte boogvorm, en onder de tekst is een versiering met geometrische vormen en een bladguirlande aan ringen. Deze sierlijke vormgeving past goed in het tijdsbeeld. Zo'n combinatie van zowel een gedenksteen boven het portaal als een laag aangebrachte eerste steen komt ook voor bij de vermaning van Giethoorn.

Begrijpelijkerwijs wordt regelmatig voor bijbelteksten gekozen op gedenkstenen van kerkgebouwen. De gedenksteen uit 1866 ter gelegenheid van de verbouwing van de vermaning in Irnsum bevat de tekst uit 1 Cor. 3:11: 'Want niemand kan een ander fundament leggen dan er al ligt: Jezus Christus...' Deze tekst was de leidraad in leven en werk van Menno Simons en is van grote betekenis voor de doopsgezinden, die geen vaststaande belijdenis of verklaring kennen.

De tweede tekst op de steen is uit Mattheus 23:8: 'Eén is uw meester en gij zijt allen broeders'. Ook deze

tekst, over de gelijkwaardigheid van de leden van een gemeente, is passend voor een doopsgezind kerkgebouw. Laatstgenoemde tekst is ook gebruikt op de hoeksteen van de vermaning in Bussum, en op de steen boven de ingang van het gebouw in Giethoorn.

In sommige gevallen is een oude steen bewaard gebleven ter herinnering aan een niet meer bestaand, voorgaand gebouw. Zo is boven de zijingang van de huidige vermaning in Steenwijk een ingemetselde steen te vinden met de tekst 'Immanuel 1630'. De steen is afkomstig uit het gebouw met deze naam aan de Langesloot in Zuidveen, dat als gevolg van verwaarlozing na de watersnood van 1825 als verloren moest worden beschouwd. Het kerkgebouw in Zuidveen werd afgebroken en steen voor steen aan de Onnastraat in Steenwijk weer opgebouwd, naast het woonhuis van de doopsgezinde predikant C. Hovens Greve.

Het kerkgebouw heeft ook een 'eigen' eerste steen uit 1828 met hierop de naam van Hovens Greve als eerste steenlegger. Deze eerste steen is gemaakt van zandsteen, een goed te bewerken steensoort. Het opschrift is omkaderd door omkruisende stroken. Deze zogeheten rolwerkversiering raakte omstreeks 1600 in Nederland populair.

Bijzonder vanwege de sculpturale vormgeving is de hoeksteen van de doopsgezinde kerk in Aalsmeer. Deze is gebouwd in 1927 naar een ontwerp van de toen al belangrijke Nederlandse architect Jan Frederik Staal. De lichtgrijze steen steekt fraai af tegen de bakstenen gevel. Aan de ene zijde is een reliëfvoorstelling te zien van De Zaaier (Mattheus 13:3-8, Marcus 4:1-8 en Lucas 8:4-8). Aan de andere zijde staat de tekst: 'Zie een zaaier ging uit om te zaaien' en op de smalle bovenzijde: 'HOEKSTEEN'.

foto's Museum Catharijneconvent

Menno Simons

Wereldwijd zijn er inmiddels bijna twee miljoen Mennonieten en/of Mennonites die zich vernoemen naar hun Nederlandse naamgever, de in 1536 uitgetreden Friese priester Menno Simons. Geen enkele andere doperse leidsman is het onderwerp geweest van zoveel biografieën als Menno. Zijn rol als vormgever van de mennonitische traditie wordt doorgaans niet in twijfel getrokken. Die is in grote mate gebaseerd op Menno's belangrijkste geschrift, het *Fundament des christelycken leers* (± 1539).

Menno heeft zich sterk laten beïnvloeden door het gedachtegoed van Melchior Hoffman (± 1495 tot ± 1543), die onder andere de volwassenendoop en de scheiding tussen geloof en staat in de Nederlanden introduceerde. Hoffmans leer over de menswording van Christus, waarin Jezus niet het vlees van Maria heeft aangenomen, werd een bepalend en kenmerkend element van het orthodoxe Mennonietisme in de zestiende en zeventiende eeuw in de Noordelijke Nederlanden. Zo ontstond een afbakening tussen 'Menno-getrouwen' en een overgroot deel van het Nederlandse doperdom dat als 'doopsgezinden' een meer vrijzinnige richting insloeg.

De studie naar het leiderschap binnen het zestiende-eeuwse Nederlandse doperdom heeft zich vaak beperkt tot Menno Simons, terwijl andere doperse bisschoppen, die elk met hun eigen achterban een aanzienlijke aanhang hadden, relatief weinig aandacht gekregen hebben. Na 1544 verbleef Menno voornamelijk in Noord-Duitsland om aan vervolging te ontsnappen. Feitelijk is er nooit sprake geweest van een overkoepelend leiderschap van Menno Simons. Het beeld van Menno als dé centrale figuur van een vredelievende doperse beweging is vooral in de negentiende en vroege twintigste eeuw in Noord-Amerika ontstaan.

Literatuur
Doopsgezinde Gemeente Drachten Ureterp 1790-1990

Zij dienden de gemeente, Auke de Vries, Drachten 1989

EXPO & BOEKEN

duivel

Gebroken klei

In de rubriek media & cultuur verschijnen besprekingen van boeken, muziek, films, tentoonstellingen en andere culturele uitingen.

doodde de duivel zijn eerstgeboren kind.' Deze trieste zin komt dicht- bij Nicks eigen emoties na het verlies van zijn zoon, waarna alles voor hem verandert. De plotselinge verschuiving vergelijk ik maar met Leonard Cohens 'There's a crack in everything...' Zoiets kan ieder mens overkomen, en is verwoestend. Maar je kunt er ook van leren een beter mens te worden. Zodra Cave inzag dat hij in deze 'duivelse' serie eigenlijk bezig was met de dood van zijn zoon, bewoog zijn proces zich snel en fanatiek richting vergeving. Aan het eind van de parabel wordt de dode volwassene met zijn hoortjes vergeven door het kind.

Nicks poging om een balans te herstellen lukt, doordat hij eigen- zinnigheid en schoonheid in keramiek – en zeker ook in zijn muziek – de wereld in brengt. Cave wil het allerbeste mogelijk maken met de gebroken klei die hij zelf is. Hij heeft verhalen nodig, anders is hij niets. Ook aan de hand van de christelijke verhalen leert hij ons de wereld te begrijpen. Waar kunst aan onze gevoelens raakt, kan zij ons overtuigen. Zelfs Caves duiveltjes, voorzien van konijnen, matrozen en naakte liefjes, werden in onschuld gemaakt. En daardoor raken ze ons enorm en zijn ze zelfs bijna leuk.

Museum Voorlinden in Wassenaar presenteert 17 keramische beeld- jes van de duivel, gemaakt door zanger, schrijver en kunstenaar Nick Cave. De beeldjes gaan eigen- lijk niet over de duivel, maar over ieder mens. Er is immers essentiële goedheid in iedereen, én behoeft aan het kwade. Beide kanten lopen door de beeldjes heen. Raadsel- achtig zijn ze, humoristisch, kitscherig.

De catalogus lijkt haast een kinderboek: 'Before the beginning of things, the Devil awoke from a long sleep. – I am a thing of war and I will do battle with the whole world, said the Devil. – In the doing of the wounding, he too was wounded'. En dan komt het keerpunt van het boek. 'Omdat het in zijn aard lag,

Nick Caves laatste cd heet *Wild God*. Niet als iets of iemand boven ons, maar als aanwezig in ons, in alles. Fans noemen vooral zijn latere concerten spirituele ervaringen. Over zijn muziek zei Cave in het boek *Geloof, hoop en ravage*: 'Ik heb meer dan twintig albums gemaakt en kan niet keer op keer hetzelfde doen. Je moet op zijn minst een deel van de tijd verblijven in de wereld van het mysterie, onder die grote en angstaanjagende artistieke wolk van niet-weten. De creatieve impuls is voor mij een vorm van verbijstering, en vaak dissonant en verontrustend. Hij knaagt aan je gekoesterde zekerheden, hij morrelt aan je idee over wat accep- tabel is. Hij is de drijvende kracht die jou leidt waar hij heen wil gaan. En niet andersom. Jij leidt hem niet.' Tijdens optredens lijkt Nick meer zichzelf te zijn en tot leven te komen, te midden van het gemeenschappelijke doel van band en publiek. Waar kunnen we vandaag de dag zoiets ervaren, behalve in een kerk? Het gemeen- schappelijke doel is ontzag. En het gevoel van verwondering.

Hedi Hegeman

— ●●●●
The Devil: A Life, Nick Cave, Museum Voorlinden, Wassenaar, te zien t/m 9 maart

— ●●●●●
Geloof, hoop en ravage (oorspr. titel *Faith, Hope and Carnage*), Nick Cave en Seán O'Hagan, vert. Daan Savert, uitgeverij Kok Boekencentrum, € 27,99

—
Lees het verhaal van ds. Hedi Hegeman over haar ontmoeting met Nick Cave op de website: doopsgezinden.nl

dialogo

Het radicale midden

Israël lijkt op 'een vermoeiende tante, een onaangepast mens dat altijd op de verkeerde momen- ten voor je deur staat', aldus de joodse schrijfster, documentaire- maakster en columnist Natascha van Weezel. Deze vergelijking maakt zij in haar essay *Hoe houd je je hart zacht*. De tante blijft trou- wens wel je tante...

Als meisje, als jongere, bezocht Natascha ieder jaar in de mei- vakantie haar familie in Israël. 'In Nederland heb ik nauwelijks familie. Ik heb begrepen dat die zijn 'weggehaald' en niet meer zijn 'teruggekomen'.' Van haar opa leerde ze Israël als een verzeke- ringspolis te zien voor 'als het weer eens mis gaat in Europa'. Natascha werd verliefd op het land Israël. Die verliefdheid bekoelde echter behoorlijk toen ze tijdens één van de zorgeloze strand- vakanties met vriendinnen besloot in haar eentje naar Ramallah en Hebron af te reizen. Bij de *check- points* werd ze geconfronteerd met de vernederingen die de Palestijnen op de Westbank ondergingen.

Sindsdien is ze in het centrum terechtgekomen van het in Nederland gevoerde Israël- Palestina debat. Na de gruwelijke Hamas-aanval op 7 oktober 2023 en de daaropvolgende niets-en- niemand ontziende Israëlische bombardementen op Gaza, is Van Weezel een boksbal geworden. Digitale bagger en bedreigingen na tv-optredens vallen haar ten deel. Van Weezel mag geen lezingen meer geven zonder beveiligers. Toch houdt ze vol! In haar publieke optredens – ook in *Hoe houd je je hart zacht* – doet ze er verslag van hoe ze zichzelf gevormd heeft tot activiste voor

het 'radicale midden'. Haar dwingende boodschap luidt stee- vast: luister naar elkaar, ga de dialoog aan! Natascha bepleit empathie voor en een inleven in de gedachten van je tegenstander. Alleen dan kan wraak op wraak worden gestopt.

De huidige wereld verdient meer Van Weezels, in plaats van Netan- yahu's, Nasrallah's, Poetins, Trumps en Wildersens...

Jehannes Regnerus

— ●●●●●
Hoe houd je je hart zacht. Een pleidooi voor het radicale midden in tijden van oorlog, Natascha van Weezel, uitgeverij Atlas Contact, € 17,99

domheid

Rake analyse

'Sinds het begin van deze eeuw gaat de groei van betekenisloos- heid gepaard met een verlies aan gezond verstand. In veel gevallen lijkt dit eenvoudigweg op toe- nemende domheid.' Aldus Hannah Arendt. Met dit citaat van Arendt opent Sander Schimmelpenninck zijn boek *De domheid regeert*. Daarin verzet hij zich tegen intelli- gente mensen die handelen in domheid. Ze weten beter, maar houden toch vast aan bewezen onwaarheden. Zijn vlammend betoog is een rake analyse van de populistische manier waarop veel politici en journalisten tegenvoor- dig te werk gaan. 'Dom rechts'

komt er niet goed vanaf. Gebruik- te methodes zijn onder andere: de zondebok, het op de persoon spelen en de valse balans. Met dat laatste bedoelt hij het naast iedere stem een tegenstem plaatsen, ook al zijn deze stemmen volstrekt niet gelijkwaardig. Hoe om te gaan met deze dom- heid? Sander zoekt de oplossing vooral in de confrontatie en het doorprikken van de feitelijke on- juistheden. Sociale media kunnen niet zonder fact checkers, nieuws- fora niet zonder moderatoren. Voor de slachtoffers van domheid moe- ten we niet te hard zijn. Zij kunnen zelf doorkrijgen dat complot- theorieën of andere onwaarheden onzin zijn. Dit stemt hoopvol. Maar tegelijkertijd vrees ik dat niet iedere aanhanger van complot- theorieën de sociale media gaat mijden en weer boeken gaat lezen. Is er iets meer te zeggen over hoe te dealen met domheid, nu fact checkers en moderatoren in toe- nemende mate worden uitgescha- keld en het aantal mensen dat nooit een boek openslaat, toe- neemt? Daar lees ik graag meer over in een volgend boek van Sander Schimmelpenninck.

Marijn Vermet

— ●●●●●
De domheid regeert, Sander Schim- melpenninck, uitgeverij De Corres- pondent, € 22,-

—
♦ De druppels bij de besproken items geven de waardering van de recensent weer. Die kan uiteen- lopen van één druppel (niet best), tot vijf druppels (uitstekend).

De kunst van het

tekst Wieteke van der Molen

Een oefening in vertrouwen

samenkomen

*‘De gemeente komt samen’, zo luidt de naam van het laatst uitgegeven dienstboek van de doopsgezinden.**

En dat is terecht. Want die samenkomst is wezenlijk. Wat is een gemeente of een gemeenschap als die niet samenkomt? Gemeenschap is samenkomen. En binnen een gemeente geven we daar actief en bewust vorm aan. Die vorm, en (een deel van) de betekenis ervan is vastgelegd in dat dienstboek. De basis daarvan is de zondagse samenkomst. En die basis verbreekt.

Gemeenten worden kleiner en kwetsbaarder, hebben steeds vaker geen eigen predikant meer, of kunnen zich slechts een heel kleine aanstelling veroorloven. De preekvoorzieners bellen zich suf en blijven toch met gaten in het preekrooster achter. (Gast)predikanten zijn gewoonweg niet te vinden – en dat ondanks alle lekenprekers die veel gaten vullen. Organisten zijn zo mogelijk nóg zeldzamer. Kerkgebouwen zijn soms haast niet overleefd te houden, letterlijk. Er blijven steeds meer stoelen leeg.

Het overleefd houden van deze oer-activiteit van de gemeente kost onnoemelijk veel energie. Crisis dus. Groot, diep en onvermijdelijk. We kunnen zo lang mogelijk onze ogen proberen te

sluiten en nóg een lekenprekerscursus optuigen. We kunnen in paniek om ons heen slaan, de schuld geven aan de kerkenraad, de dominee, de ADS (‘waarom doet die niet iets?’), het seminarium. Maar als we eerlijk zijn is het crisis. We verliezen de grip op onze zondagse dienst. Het voelt alsof we onszelf verliezen. Want wat is een gemeente of gemeenschap zonder de zondagse samenkomst?

Een crisis is nooit leuk. Een crisis ontwortelt, gooit alles overhoop, is confronterend. Het raakt je altijd ook persoonlijk, hoe rationeel je het ook probeert te benaderen. Een crisis is overweldigend, vreet energie. Je verliest je gevoel voor verhouding, voor samenhang. Wat is boven, wat is onder, gaat dit ooit nog voorbij?

Het gevoel dat je (een stuk van) jezelf kwijtraakt. En juist dat gevoel zorgt ervoor dat je krampachtig probeert vast te houden aan wat je hebt, wat je weet, wie je denkt te zijn. Verbeten soms. Op het ongezonde af. Een crisis. Fundamenteel. Die crisis dwingt om diep te gaan. Tot aan de basis. Dwars door het stof der eeuwen zo gezegd... Helemaal tot aan de bodem. Tot op het fundament.

Wat is er wezenlijk aan dat meeste wezenlijke van de gemeente? Als de samenkomst het hart van de gemeente is, wat is dan het hart van de samenkomst? Wat gebeurt daar? Wat leeft daar? Waar gaat het wérkelijk om, in dat samenkomen? Daar begint het. De kunst van het samenkomen.

Afpellen. Samen. Al die geliefde onderdelen van de samenkomst. Want als je tot de kern van de samenkomst wilt doordringen, zul je naar alle waarschijnlijkheid niet blijven hangen bij het kerkgebouw, of bij de kansel, orgelspel, of dat ene mooie schilderij dat een

geliefde zuster ooit geschonken heeft. Op het scherpst van de snede is dat níet waar de samenkomst over gaat. Dat is níet wat de gemeente maakt. Al die dingen zijn geliefd en daarom alleen al belangrijk, maar ze zijn níet het hart van de samenkomst. Níet het wezenlijke van de gemeente.

Ieder gemeentelid heeft andere herinneringen, kostbaarheden, gevoeligheden, voor- en afkeuren, een andere beleving. De ene gemeente is de andere niet. Er is niet één eenvoudige formule om die kunst van het samenkomen te beoefenen. Er is niet één zwart-op-wit te dicteren vorm van samenkomen die voor alles en iedereen werkt. Zo werkt het niet.

Maar het begint wel met hetzelfde. Het begint bij de moed om de crisis onder ogen te zien, en alle geliefde dingen die we zo moeizaam

Gemeenschap is samenkomen

overleefd houden tegen het licht te houden. Samen. Eerlijk. Naar onszelf, naar elkaar. De angst onder ogen zien, het verlies, de rouw. Dat het niet meer is zoals het was. Hoe mooi het was. Door al die lagen heen – vrolijke, pijnlijke, liefdevolle, boze, en och nog zo veel meer. Laag na laag. De moed ook om elkaar niet los te laten in dat proces. En dan samen uitkomen bij de kern. Bij het hart. Bij de ziel. Bij de mensen. De mensen-met-God. Want daar begint samenkomen. Het is de gemeente zelf die de kern is van de samenkomst. Ten diepste heb je niet meer nodig dan een aantal mensen die met jou rondom het Licht willen zitten. Of rondom het lege midden, als zelfs het licht franje is voor jou.

* *De gemeente komt samen. Dienstboek ten behoeve van doopsgezinde gemeenten, Zoetermeer, 1998*

De kunst van het samenkomen begint met afbraak. Tot op de bodem. En precies daar komen we samen. Welke vorm dat dan vervolgens krijgt, blijkt minder belangrijk. Daar kun je mee spelen, daar kun je mee oefenen, of zelfs in variëren. Samen. Waar dan ook. Hoe dan ook. En zo is de kunst van het samenkomen vooral een oefening in gemeente-zijn, in gemeenschap vormen.

Het noodgedwongen loslaten van wat zo lang geliefd en gekoesterd is, de pijn en de rouw met elkaar uitzitten en dan elkaar in de ogen kijken en weten vast te houden, is kwetsbaar en vervreemdend. Maar ook wonderlijk vormend en krachtig. Een oefening in vertrouwen, dwars door de crisis heen.

Het is de kunst om het aan te gaan, ook al willen we eigenlijk niet. We weten wat we verliezen, we hebben geen idee wat er te winnen valt. Maar één ding is zeker: aan de andere kant van de crisis wacht geen zondagse dienst met orgel en kansel en wat al niet. Maar als we het aandurven komen we aan de andere kant van de crisis samen. Waar dan ook. Hoe dan ook. Op datzelfde fundament. <<

Op reis naar Schkopau

tekst André Maris

In september 2024 maakte ik met mijn vriend Henk B. een driedaagse reis naar het Duitse plaatsje Schkopau, tussen Halle en Leipzig

Henks vader was een 'zwijgende' vader geweest: hij had nooit willen praten over zijn jaar dwangarbeid in 1942, in *Einsatzlager* Schkopau. Mannen die gedwongen in Duitsland hadden gewerkt, werden vaak met de nek aangekeken toen ze na de bevrijding in 1945 in Nederland terugkeerden. Ook Henk hoorde van een nicht eens de aantijging 'jouw vader was een collaborateur'.

Een jaar geleden gingen de archieven van het NIOD open. Henk kon zich toen verdiepen in de periode van dwangarbeid tijdens de oorlog. In Den Haag heeft hij kunnen lezen wat anderen hadden opgeschreven over hun ervaringen als dwangarbeider. Ook ging hij naar Zwartsluis, waar zijn vader vandaan kwam. Daar woonden nog twee vrouwen wier vader wél had kunnen praten over 'die rottijd'. Henk wilde graag weten of hun vader weleens de naam van zijn vader had genoemd.

Geregeld vertelde hij mij over zijn naspeuringen. Het hield hem bezig en maakte emoties bij hem los. Ook verscheen in die tijd het boek van journalist Tim Overdiek: *Zwijgende vaders – het onbekende verhaal van de dwangarbeid*. Indrukwekkend.

Op een gegeven moment vatte Henk het plan op de onheilsplek te gaan bezoeken. Wat zou er nog te zien zijn van de barakken waar al die mannen leefden? Zouden de chemische fabrieken er nog staan? En hoe zou de weg eruitzien waarlangs de mannen, 's ochtends op weg naar hun arbeid, in groepen liepen? En 's avonds weer terug naar het *Lager*? Henk wilde erheen, en zijn broer zou meegaan.

Maar toen – ergens in augustus – aptte Henk mij dat zijn broer bang was dat er niks te zien zou zijn, en dat zou onverdraaglijk zijn. 'Ik ga alleen!' schreef Henk. Waarop ik antwoordde: 'Maar jij moet niet in je eentje naar die verdoemde plek gaan. Ik ga met je mee!'

In de week daarop begon ik te lezen in de bestanden die Henk mij stuurde: zijn vondsten uit het NIOD. Ik las onder andere dat de mannen vooral soep te eten kregen en dat ze altijd honger hadden. En luizen! Wat mij bijzonder raakte, was een administratieve lijst uit 1942. Hierop stonden in kolommen de naam, geboortedatum, woonplaats, pasfoto van al die Nederlandse mannen die naar Schkopau werden gestuurd.

Hé, daar zie ik de naam van Jan B., Henks vader! Geboortjaar 1914. Hij was maar negen jaar ouder dan mijn vader – gelukkig dat dit lot hem bespaard is gebleven. En dan herinner ik me dat mijn vader, Guus, als student moest onderduiken om de *Arbeitseinsatz* te ontlopen. Wat jammer dat ik hem niet meer kan vragen hoe dat was, ondergedoken zijn in Wageningen bij oom Bart, predikant. Het pasfotootje van Henks vader van meer dan tachtig jaar geleden slaat in als een bliksemflits: precies het koppie van vriend Henk!

Henk boekt de treinreis. 'We maken dezelfde reis als mijn vader.' We nemen twee vouwfietsen mee. Over een hotel beslissen we samen. Het wordt een goedkoop hotel tussen de kleine fabrieksplaats Schkopau en het grotere Merseburg, beide gelegen aan de rivier de Saale. Schkopau zelf is nauwelijks meer dan een grote weg waaraan woonblokken en verlaten fabrieken staan, met hier en daar een bushalte. De vervallen fabrieken uit de DDR-tijd versterken het gevoel van een godverlaten land. 'Ergens is het wel goed dat het er zo desolaat uitziet', zegt Henk. 'Stel je voor dat hier nu een vakantiepark met een zwembad zou zijn gebouwd, of een gezellige woonwijk.'

Soep, altijd honger en luizen

De jongeman van de receptie in het hotel vraagt wat wij hier komen doen – wij zijn merkwaardige toeristen hier, in september. 'Op zoek naar sporen van de dwangarbeid die Henks vader hier heeft verricht tijdens de *Zweiten Weltkrieg*.' Nul reactie van de jongen. Hetzelfde gebeurt de volgende dag wanneer wij op het marktplein in Merseburg een biertje drinken. Geen reactie! Betekent dit dat ze zich hier ongemakkelijk voelen over het verleden?

Henk regelt een bezoek aan het *Landesarchiv*, in Merseburg. We worden vriendelijk ontvangen. Hier bekijken we boeken met foto's, kaarten en tekst van de *Lagers* hier. We fietsen in de omgeving, en zien de weg naar het gehucht Korbetha. Rechts moeten de barakken hebben gestaan, reeds in de jaren dertig gebouwd. Nu staan er bomen en struiken. Aan de andere kant van de Korbethaerweg was indertijd een kleiner *Lager* voor gestrafte Duitse militairen. Zij hadden te maken met een zwaarder regime dan de internationale dwangarbeiders. Ook gevangengenomen Russen leefden onder slechtere omstandigheden.

Armando bedacht de term 'schuldig landschap'. Toepasselijk. In de korte ochtendmeditatie op onze tweede dag heeft Henk het gevoel dat zijn vader bij hem is. Vader steunt zoonlief.

Nadat wij de voormalige *Gelände* van het oude *Lager* hebben bezocht, fietsen we een uur naar het oosten: een mooie tocht door een lieflijk natuurgebied met enkele meren. Bij het dorp Zöschen is een *Kriegsgräberstätte*. We arriveren op een ruime open plek in het bos, waar banken staan met zwart marmeren plaquettes. Daarop staan zeker vijfhonderd namen van omgekomen mannen uit talloze landen in Europa. Wij hadden een veld verwacht met rijen kruizen en grafstenen. Maar dit zijn massagraven! Gelukkig staat de naam van Henks vader er niet bij. Dan had Henk trouwens ook niet bestaan.

Na een jaar dwangarbeid ging vader met verlof terug naar Zwartsluis. Vervolgens kon hij, dankzij connecties met het verzet, onderduiken. Hij is nooit meer teruggekeerd naar het *Lager*. <<

foto André Maris

Navalny

Ongebroken

‘Geloof maakt het leven eenvoudiger’

Woorden uit de autobiografie van Aleksej Navalny, strijder voor gerechtigheid, vrede en waarheid, en een humaner Rusland. Na hersteld te zijn van een vergiftigingspoging ging hij in 2021 vanuit Duitsland terug naar Rusland, wetend dat hij meteen gearresteerd zou worden. In 2023 kreeg hij 19 jaar gevangenisstraf op beschuldiging van ‘extremisme’. Op 16 februari 2024 overleed hij onder duistere omstandigheden, 47 jaar oud.

Aleksej Navalny schreef zijn verhaal voor een groot deel in Duitsland. De rest tekende hij op in kille gevangencellen, vechtend tegen isolement, pijn, verveling en uitputting. Tot een maand voor zijn dood schreef hij brieven, vooral aan zijn vrouw Joelia. Blijkbaar werden die brieven niet door de autoriteiten onderschept.

tekst Yko van der Goot

Navalny groeide op in een atheïstisch milieu, maar zijn grootmoeder van vaderskant was gelovig. Ze liet Aleksej in het geniep dopen, om zijn ouders niet voor het hoofd te stoten. Zelf bleef hij atheïst, tot de geboorte van hun dochter Dasja in 2001. ‘Joelia en ik wilden graag kinderen en ik was heel gelukkig toen ik vader werd, maar er gebeurde nog iets anders. Net als ieder ander die in de Sovjet-Unie was opgegroeid had ik nooit in God geloofd, maar nu ik naar Dasja keek en zag hoe ze zich ontwikkelde kon ik me niet neerleggen bij de gedachte dat dit alleen maar een biologische kwestie was.’ Er moest meer aan de hand zijn. Langzaam veranderde hij van een door de wol geveerd atheïst in een religieus persoon.

Heel uitvoerig is hij niet over zijn geloof. Af en toe duikt het op. Niet zonder ironie schrijft hij: ‘*Wie ligt er in zijn bed met gevangenskleding aan, is kaal, draagt een bril en houdt een bijbel in zijn hand? Ik heb die bijbel omdat dit het enige boek is dat ik de afgelopen drie weken te pakken heb kunnen krijgen.*’ Het lezen van de bijbel hielp hem. De Bergrede vond hij fantastisch en tegen de verveling leerde hij de Bergrede uit het hoofd, in het Russisch, Engels, Frans en Latijn.

De steun van Joelia betekende veel voor hem. Samen konden ze praten over de moeilijkste onderwerpen, ook over het meest gevreesde lot. Zij begreep hem.

Ook het geloof hielp hem. Het blijkt uit zijn slotwoorden: ‘*Het is mijn taak op zoek te gaan naar het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid, en ik kan het aan de goeie ouwe Jezus en zijn familie overlaten om alle andere zaken te regelen. Ze zullen me niet in de steek laten en een oplossing vinden voor al mijn problemen. Zoals ze hier in de gevangenis zeggen: zij zullen de klappen voor mij opvangen.*’

Zo familiair hoor je niet vaak over Jezus spreken. Hoe dan ook, zo kon Aleksej Navalny tegen alle menselijke logica in blijven doen wat hij moest doen. Moedig en ongebroken. In de vaste overtuiging dat waarheid wint van leugen. <<

Patriot. Mijn verhaal, Aleksej Navalny, vertaald uit het Engels door Frans Reusink, uitgeverij Atlas Contact, 2024

jeugdwerk

Ons fundament

tekst Franka Riesmeijer

Voor christenen is het fundament **de bijbel**.

De leer en het leven van Jezus leiden ons op onze weg. Welke bijbelteksten hebben een speciale betekenis? Hester, Daniel en Aly vertellen welke teksten hen bewegen.

Hester Witteveen
jeugdwerker in Groningen

Hester heeft in haar zondagschool kinderen van 4 tot 8 jaar oud. ‘Ik werk om die reden niet met bijbelverhalen, maar met prentenboeken. Ik gebruik de Kom in de kring-methode van Corine van Ark. De vaste opzet werkt voor kinderen als kennismaking met een ritueel. Bij het kiezen van de prentenboeken let ik erop of het verhaal aansluit bij de doopgezinde waarden wederkerigheid, pacifisme en duurzaamheid. Vooral wederkerigheid vind ik belangrijk: wat kan je doen voor andere mensen, hoe maak je ze blij? Een mooi boek vind ik *De walvis wilde meer* van Rachel Bright. De walvis duikt diep voor prachtige schatten, maar merkt dat hij daar niet gelukkig van wordt. Zijn zingen maakt anderen en ook hemzelf wél blij.’

Daniel Serrano-Bernal
predikant in Haarlem

Daniel werkt veel met de jongeren van Sneel, de jeugdgroep van Haarlem. Daniel geeft aan niet te kunnen of willen kiezen tussen twee teksten. De eerste: de Zaligsprekingen in Mattheus 5 die ons

erop wijzen hoe we moeten leven. ‘Gelukkig de mens, maar vooral gelukkig de kinderen want zij kunnen nog leren!’ De tweede tekst is Mattheus 19:13-15. Jezus zegt dat de kinderen tot hem mogen komen. ‘Kinderen zijn kwetsbaar, zij vervullen in deze tekst de rol van alle kwetsbare mensen. Vrede stichten betekent zorgen voor de kwetsbaren, die vaak genegeerd worden.’ Daniel ziet kinderen als een groot voorbeeld voor ons allen. ‘Kinderen zijn nog heel open, open voor verandering. Ze spelen met vreemden zonder vooroordelen, luisteren naar verhalen van vreemden. Dat drukken we later in ons leven weg. Het kind in onszelf wordt te vaak genegeerd.’

Aly Meijer
predikant in Zutphen en Arnhem
Aly voelt zich verbonden met Jozef. ‘Het verhaal van Jozef in de put spreekt mij al mijn hele leven aan. Het is een fundament voor mijn eigen geloofsleven, maar in preken of pastoraat gebruik ik het niet heel vaak.’ Wat maakt het verhaal van deze bijbelfiguur zo belangrijk voor haar? ‘Jozef blijft dromen, ondanks dat hij letterlijk en figuurlijk in de

Daniel ziet kinderen als een groot voorbeeld voor ons allen

put zit. Hij maakt zijn dromen waar met behulp van veel mensen, bovenal van God. God geeft een goede keer aan de kwade daad van zijn broers. Jozef blijft vasthouden aan wat hij al wist toen hij klein was. Het is een worsteling met pijn en schuld, maar toch gaat hij ervoor. Dat vind ik mooi. Die tekst is mijn hele leven met mij meegegaan. Je verlangens, je dromen: dat is de stroom waarop je leeft. Dat houdt mij gaande.’ <<

Opnieuw bouwen op het fundament

Beweging In Beweging

tekst Flora Visser

De plannen voor het nieuw te bouwen ontmoetingscentrum in Witmarsum, **It Menno Simons Hûs**, zijn in een vergevorderd stadium.

De nieuwbouw moet gerealiseerd worden achter de vermaning in Witmarsum. De ontmoetingsruimte is bedoeld voor de gasten die elk jaar weer Witmarsum en Pingjum bezoeken. Het project komt tot stand dankzij een samen-

werking tussen de Stichting Menno Simons SDMF – de beheerder van de Friese doopsgezinde monumenten – en de doopsgezinde gemeente De Lytse Streek.

Elk jaar zetten mensen uit alle hoeken van Friesland, Nederland, en ja de hele wereld, zich in beweging om Witmarsum en Pingjum te bezoeken. Zij komen vooral voor de ontmoeting met het verleden en de oorsprong van het doperdom, maar ook voor ontmoeting met het heden. De gasten uit het buitenland zijn nieuwsgierig naar hoe de mensen met wie ze door de geloofstraditie verbonden zijn, hier en nu hun leven leiden. Wat doen zij voor de kost, hoe is het gemeentelven hier op dit moment? Deze onderlinge ontmoetingen zijn steeds weer een belevenis. In 2024 ontvingen we gasten uit Nederland, Duitsland, Canada, de Verenigde Staten, Indonesië, Kenia, Belize, Mexico,

Bonaire, Curaçao, Oostenrijk, Zwitserland, Portugal en de eerste gast uit de Filippijnen!

Veel gasten uit Nederland, zeker niet alleen doopsgezinden, komen hier naartoe om elkaar te ontmoeten, om verhalen te horen over de vroegere doopsgezinden en het sobere Schuilkerkje te bezichtigen. Deze belangstelling is gefundeerd in de persoon en het leven van Menno Simons, die in Witmarsum is geboren. Hij begon zijn werk in Pingjum als priester in de rooms-katholieke kerk van de Middeleeuwen. Daarna werkte hij in Witmarsum als pastoor, waar hij de kerk verliet om zich aan te sluiten bij de beweging van de wederdopers. Menno kwam in beweging en trok vanuit Witmarsum de wereld in!

In al zijn communicatie gebruikte Menno de 'Fundamentstekst': *Want niemand kan een ander fundament leggen dan er al ligt – Jezus Christus zelf (1 Kor. 3:11).*

Het monument voor Menno Simons in Witmarsum toont deze tekst op de sokkel. Menno was constant in gesprek met de wereld om hem heen, ter verdediging van zijn eigen keuze en die van zijn geloofsgenoten. Ook binnen de beweging van de wederdopers was hij, werkend aan verbinding, steeds met anderen in gesprek over hoe te bouwen op dat fundament: Jezus Christus.

De plannen voor het ontmoetingscentrum zijn gebaseerd op deze historische fundamenten, maar wel in relatie tot het heden. Na uitgebreid te hebben gesproken

over allerlei ideeën en verwachtingen, zijn de onderlinge afspraken vastgelegd en is een bouwtekening gemaakt door een architect. De burgerlijke gemeente had daar echter opmerkingen over, waarna met de burens is overlegd. Uiteindelijk resulteerde dit eind 2023 in een bouwvergunning. Vervolgens werd de fondsenwerving opgestart. Veel doopsgezinde gemeenten hebben een gift gedaan, een aantal zelfs een heel aanzienlijke. Daardoor komen de benodigde middelen voor de bouw steeds dichterbij het begrote bedrag.

In de loop van 2024 is een opzet gemaakt voor het functioneren van het ontmoetingscentrum. Eerst is overlegd met de Friese Doopsgezinde Sociëteit (FDS). Daarna was er een grote vergadering van vertegenwoordigers van de ADS, de FDS, het net opgerichte Erfgoedcentrum en het Doopsgezind Seminarium. Want het verhaal is natuurlijk breder dan alleen Witmarsum en Pingjum. Het eerste punt is uiteraard de aandacht voor de geschiedenis, en hoe daarmee thema's van de huidige tijd aan de orde gesteld kunnen worden.

Eén thema kwam naar voren, namelijk de dialoog. Menno voerde vele dialogen, binnen de beweging van de dopers en daarbuiten met andere geloofstradities en de overheid. In gesprek blijven – ook al was of ben je het totaal niet met elkaar eens – is een belangrijk kenmerk van onze traditie. In onze tijd kun je denken aan het tegenover elkaar staan van mensen in de samenleving, en aan het beoordelen van informatie. Zo'n benadering is niet alleen informatief, maar biedt de

Ontmoetingen met verleden, heden en elkaar

broederschap ook mogelijkheden om opnieuw in beweging te komen en verder te bouwen op het fundament – zoals Menno deed. Zo zullen bij het Menno Simons Monument en het Contourenkerkje QR-codes gebruikt gaan worden die leiden naar heel specifieke verhalen. Tevens zijn er plannen voor de aanpassingen van het Schuilkerkje in Pingjum. Ook dat wordt verder bouwen op het fundament, met als doel de oorspronkelijke structuur weer zichtbaar te maken.

Een belangrijke pijler voor het ontmoetingscentrum is de groep enthousiaste vrijwilligers. Hun gastvrijheid en achtergrondverhalen maken de ontmoetingen werkelijk mogelijk en interessant. In de dorpen Witmarsum en Pingjum zetten bovendien vrijwilligers zich in voor de geschiedenis van hun dorp. Deze verschei-

denheid aan vrijwilligers geven het ontmoetingscentrum zo extra glans, door de persoonlijke verhalen die ieder van hen meebrengt. We zijn dan ook enorm blij met alle vrijwilligers, ze zijn heel belangrijk!

De directe omgeving brengt nog andere thema's met zich mee. Zo wordt het oergraan *Red Turkey Wheat* verbouwd in Witmarsum. De plaatselijke molen, waar wordt gewerkt met lokale producten, verwerkt het graan tot meel en brood. Ook in dit verhaal ontmoeten verleden en heden elkaar. De oude zeedijk, de Pingjumer of Gouden Halsbân tussen Witmarsum en Pingjum, maakt nu al deel uit van wandelingen door de natuur en langs de historische plekken. Over deze dijk liep Menno bovendien vaak, en hij dacht er vast na over het fundament. Net zoals wij nu doen! <<

Flora Visser is predikant van de doopsgezinde Gemeente De Lytse Streek

Ervaar zelf hoe de omgeving van Pingjum en Witmarsum mensen in beweging zet. Zie: [doopsgezinde monumenten.nl](http://doopsgezinde-monumenten.nl)

In den beginne

In het begin schiep God de hemel en de aarde. De aarde was woest en doods, duisternis lag over de oervloed, en over het water zweefde Gods geest.

Genesis 1:1-2 – ik kan het zo opdreunen, en met mij wellicht vele anderen. Het is het begin van het bestaan van de wereld, van ons, de mens. Het is ook het begin van de bijbel. Gods schepping is zowel letterlijk als figuurlijk ons fundament. Hoewel de meesten van ons waarschijnlijk niet geloven dat de wereld echt zo is ontstaan als in Genesis 1 wordt voorgesteld, is het niet onbelangrijk dat Gods schepping het begin van de bijbel vormt.

Ook als het scheppingsverhaal slechts poëzie is (want dat is het), is het een belangrijk verhaal over de oorsprong van ons bestaan. Voor het christendom zijn de scheppingsverhalen, hoe je het ook wendt of keert, een fundament voor het geloof. Scheppings-

verhalen hielpen de mens de wereld te begrijpen, en ons om onze eigen rol in die wereld te begrijpen. Ze gaan over onze levensbron.

Later in Genesis 1, in vers 28, zegt God tegen de mens: *Wees vruchtbaar en word talrijk, bevolk de aarde en breng haar onder je gezag; heers over de vissen van de zee, over de vogels van de hemel en over alle dieren die op aarde rondkruipen.* Er is geen twijfel over mogelijk: God heeft ons opgedragen om zorg te dragen voor de aarde. Een fundament.

Rentmeesters?

Wellicht ben je vanuit dit scheppingsverhaal bekend met de notie van rentmeesterschap. Rentmeesterschap betekent dat we Gods

tekst Geke van Vliet

schepping beheren als managers. Veel mensen denken dat goed rentmeesterschap betekent dat je winst maakt – maar wat betekent winst voor Gods schepping? Lange tijd was het idee dat wij als mens een uitzonderlijke positie hebben in Gods schepping, aanleiding om de aarde te gebruiken en uit te buiten voor onze winst. Maar rentmeesterschap zou eigenlijk moeten betekenen dat we passen op iets dat niet van ons is. We hebben de aarde hooguit in bruikleen. En als je iets leent wil je dat niet kapot teruggeven. De ‘heersende mens’ en ‘rentmeesterschap’ heeft, als winstgevend concept, bijgedragen aan de klimaatcrisis waar we ons nu in bevinden. We hebben vooral winst voor onszelf gemaakt, en hebben de zorg voor de aarde daarbij uit het oog verloren.

Die zorg voor onszelf in de vorm van winst gaat uiteindelijk ten koste van onszelf. We hebben immers een gezonde aarde nodig om als mens gezond te zijn. Als we echt zorg dragen voor de aarde, dan moet dat de hele schepping omvatten:

de aarde, mensen, dieren, bomen, water en ga zo maar door. Sally McFague, een eco-feministisch theologe, legt uit dat dit het vaak gangbare idee van rentmeesterschap ontstijgt. Zorg dragen voor de aarde gaat dieper. Het gaat om onze verbondenheid met de rest van de schepping. Zorg voor de aarde gaat om de waardigheid zien in alles en iedereen.

De schepping liefhebben

Ik haal er daarom graag een ander christelijk fundament bij. De twee belangrijkste geboden die Jezus noemt in Mattheus 22:37-39: *Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand. Dat is het grootste en eerste gebod. Het tweede is daaraan gelijk: heb uw naaste lief als uzelf.* Jezus noemt deze geboden de grondslag, het fundament, van alles wat in het Eerste Testament staat.

Helaas lukt het ons niet altijd om ons aan deze geboden te houden. Dat blijkt wel uit de huidige staat van de wereld. Juist door de klimaatcrisis worden kwetsbare groepen nog kwetsbaarder. Zij worden het hardst getroffen door klimaatverandering en hebben de minste veerkracht. Leefde Jezus ons niet voor dat we moeten omzien naar de armsten, de zwaksten, de mensen aan de rand van de maatschappij? Zorg voor de aarde betekent zorg voor deze zwakken, zorg voor de aarde is naastenliefde. We kunnen

bovendien niet zeggen dat we God liefhebben zonder Gods dierbare schepping met respect te behandelen.

Niet voor niets startte de Wereldraad van Kerken in de jaren 80 van de vorige eeuw een concilie voor rechtvaardigheid, vrede en integriteit van de schepping. Hoewel het derde aspect voor veel mensen misschien een rare toevoeging lijkt, kunnen vrede en rechtvaardigheid niet bestaan zonder integriteit van de schepping, de gehéle schepping. Een goede omgang met de aarde zorgt voor meer rechtvaardigheid en is dus fundamenteel voor doopsgezinden.

Actieve zorg voor de aarde

Misschien lijkt het veel: zorgen voor je naasten, ver en dichtbij, zorgen voor de aarde, God liefhebben. Maar door zorg te dragen voor de aarde doe je alles ineen. Je vangt drie vliegen in één klap. Er zijn veel manieren waarop onze zorg voor de aarde ook een beter leven betekent voor veel mensen. Een paar voorbeelden:

Minder of duurzame kleding kopen, nadenken of we die nieuwe telefoon echt nodig hebben, bankieren bij een duurzame bank die niet in wapens en fossiele grondstoffen investeert. We

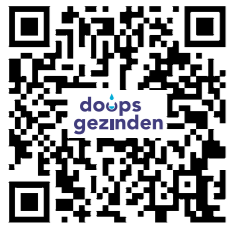
kunnen meedoen aan demonstraties, ons inlezen – bijvoorbeeld *Klimaatcrisis kent geen grenzen* door de Oegandese Anglicaanse klimaatactiviste Vanessa Nakate – of onze doopsgezinde gemeente overtuigen om te beleggen via het Menno Fund.

Het klinkt misschien overweldigend, maar het betekent ook dat je met een paar simpele stappen op veel vlakken een verschil kunt maken. Al deze voorbeelden zijn manieren waarop we zorg kunnen dragen voor de aarde, God kunnen liefhebben, en onze naasten kunnen liefhebben. Het is een kwestie van bewust leven, je af en toe bezinnen op jouw rol in Gods schepping, en af en toe even stilstaan bij die schepping. ‘Dank elke morgen Gods nieuwe schepping, dank opgetogen Gods nieuwe dag.’

Als we de belangrijkste geboden willen naleven, dan is zorg dragen voor de aarde fundamenteel. Juist niet vanuit ijdel altruïsme: zorg voor de aarde is ter bescherming van onszelf. De aarde overleeft het wel, maar als wij onszelf als essentieel deel daarvan leren zien, gaat het erom ervoor te zorgen dat wijzelf niet verdwijnen. Gedragen door Gods liefde voor de schepping, die niet loslaat het werk dat diens hand begonnen is.

Geke van Vliet (1993) is proponent binnen de doopsgezinde gemeenschap. Ze doet momenteel promotieonderzoek aan de Universiteit van Pretoria, Zuid-Afrika naar de invloed van geloofsbeleving op de toewijding aan het klimaat onder christelijke jongeren. Vanaf maart gaat ze in Duitsland aan het werk als jongerenpastor en voor het Doopsgezinde Vredescentrum in Berlijn.

Ook dit jaar collecteert de ADS digitaal. Op de speciale collectepagina op de website vindt u een overzicht van de doelen van dit jaar.

maart

Stichting Menno Simons SDMF

De gedenknaald, het historische schuilkerkje en de contourenkerk verdienen het om nog vele jaren – eeuwen – behouden te blijven. Daar zet de Stichting Menno Simons SDMF zich met veel passie en energie voor in. De stichting beheert de drie monumenten en draagt met een grote groep vrijwilligers zorg voor de ontvangst van de bezoekers. Het aantal bezoekers blijft de afgelopen jaren stijgen. Dat is prachtig, maar vormt tegelijkertijd een groot knelpunt door de zeer beperkte voorzieningen in het schuilkerkje te Pingjum. Daarom zijn er plannen gemaakt voor een prachtig nieuw Menno Simons Hûs: een ontvangstruimte in 'het dorp van Menno', Witmarsum. Deze ruimte wordt gebouwd bij de vermaning van de steeds kleiner wordende doopsgezinde gemeente De Lytse Streek. Deze gemeente en de Stichting Menno Simons SDMF hebben de handen

in één geslagen om de bescheiden en gastvrije ontvangstruimte gezamenlijk te realiseren. Zo kan de vermaning in Witmarsum ook in de toekomst open blijven voor bezoekers vanuit de gehele wereld. De opbrengst van de jaarcollecte zal onder meer gebruikt worden voor de inrichting van het in 2025 te realiseren Menno Simons Hûs.

april

Wereldwerk voor Oekraïne

De oorlog in Oekraïne is ruim duizend dagen gaande en heeft onnoemelijk veel leed veroorzaakt. Desondanks volharden de lokale doopsgezinde gemeenten in het bieden van materiële hulp en spirituele ondersteuning in de vorm van gebed. De meeste materiële hulp bestaat uit voedselpakketten die ter plekke worden samengesteld, vaak met houdbare levensmiddelen. Vervolgens worden de pakketten door lokale doopgezinde gemeenten uitgedeeld aan slachtoffers van de oorlog, zoals ontheemden, oude-

ren en getroffen gezinnen. Een voedselpakket is een mooie manier om te zeggen: 'We kennen je niet, maar we geven wel om je.' Oleksii Makaiov werkt in Oekraïne als coördinator van Multiply, een doopsgezinde organisatie die onder anderen namens Doopsgezind Wereldwerk het hulpwerk aldaar verzorgt. Hij zorgt ervoor dat de voedselpakketten bij de doopsgezinde gemeenten terecht komen.

Uw gift zal worden gebruikt voor de aanschaf van levensmiddelen voor deze voedselpakketten. Iedere € 20,- maakt één voedselpakket mogelijk. Help doopsgezinde gemeenten in Oekraïne helpen! <<

Voor de collecten van maart en april kunt u geld overmaken naar NL19 ABNA 0243 4938 86 t.n.v. Algemene Doopsgezinde Sociëteit te Amsterdam, onder vermelding van 'Menno Simons SDMF' en/of 'Wereldwerk Oekraïne'. Zie ook de collectepagina: doopsgezinden.nl/collecten, en de QR-code hierboven.

colofon

Mondig is een uitgave van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit (ADS) en verschijnt zes keer per jaar. Het blad wordt tegen een vrijwillige bijdrage toegezonden aan alle leden van doopsgezinde gemeenten. Vrienden en belangstellenden die het blad willen ontvangen, betalen € 40,- per

jaar. U kunt zich opgeven via de contactgegevens in dit colofon. U kunt uw bijdrage overmaken op NL19 ABNA 0243 4938 86 t.n.v. Algemene Doopsgezinde Sociëteit onder vermelding van 'Mondig 2025'.
Hoofdredactie Kalle Brüsewitz
Eindredactie Marijke van Duin
Redactie Carolien Cornelissen,

Yko van der Goot, André Maris en Franka Riesmeijer
Ontwerp & opmaak Susan de Loor
Druk GBU media | Urk
Advertenties Kalle Brüsewitz
Oplage 5.000
Papier Maxi Offset FSC-mix credit gecertificeerd
Contact redactie & advertenties Singel 454 | 1017 AW Amsterdam

020 623 09 14
communicatie@ads.nl
www.doopsgezinden.nl
Abonnement groot letter CBB 0341 565 477 of klantenservice@cbb.nl
Het volgend nummer van *Mondig* verschijnt half april.

© ADS 2025

Muziek is een belangrijk onderdeel van ons leven. Liedjes die je doen denken aan belangrijke momenten van je leven, samen zingen in de kerk, muziek waar je kippenvel van krijgt. In deze column duiken we in wat muziek betekent voor iemand.

Ditmaal spreken we met ds. **Fulco van Hulst**. Hij zegt: 'Muziek, muziek is zoveel, is alles! Muziek is emotie, bij mijn gevoel komen, is huilen, blij zijn, dansen, is compleet uit mijn dak gaan. Ik kan niet leven zonder muziek. Ook niet zonder boeken trouwens, maar daar gaat deze rubriek niet over.'

Welk (niet-kerkelijk) lied is momenteel jouw tophit?

Deze week is dat het stuk *Molly* van Jeroen van Veen. Dat is piano-muziek uit het genre *minimal music*. Jeroen van Veen is vooral bekend als vertolker van *Canto Ostinato* van Simeon ten Holt – daar ben ik ook dol op – maar zijn eigen composities vind ik zo ontroerend mooi... Ik heb net een nieuwe cd-box van hem gekocht, daar staat dit stuk op. Ik heb nog niet alles kunnen beluisteren, dus misschien dat ik over een paar weken een ander nummer uitkies.

Welk lied uit jouw jeugd is nog steeds belangrijk voor je?

The Final Countdown van Europe. Dat was voor mij een openbaring. Het was mijn eerste bewuste kennismaking met hardrock, en hardrock is naast klassieke pianomuziek een grote liefde van mij geworden. Ik kan nog steeds enorm genieten van dat nummer!

Welk lied zou je iedere zondag wel in de dienst willen horen en meezingen?

Zolang wij ademen.

Wat is de mooiste zin van dat lied?

'Al is mijn stem gebroken, mijn adem zonder kracht, het lied op and're lippen, draagt mij dan door de nacht.'

Waarom raakt deze tekst je?

Een aantal jaren geleden heb ik een burn-out gehad. In die periode was het in dit lied dat ik, in al mijn verwijfeling en verdriet, toch Gods nabijheid ervoer. Dat was heel gevoelsmatig. Als ik er langer over nadenk, dan raakt het me ook omdat dit lied zo nadrukkelijk verwoordt dat de muziek ons draagt. Ja, dat is ook mijn ervaring. Maar het is ook de combinatie van tekst en melodie! Ik houd erg van de mineursetting. En die past dan weer uitstekend bij dit lied.

Hoe wil je dit lied het liefste begeleid hebben?

Dat hangt van de grootte van het gezelschap af. In een klein gezelschap heel graag piano. Heb je een volle kerk, dan toch het orgel. Dan draagt het orgel de zang van de gemeente.

Voor welke gelegenheid zou er een goed lied moeten worden toegevoegd aan het Liedboek?

Ik zou graag wat meer liederen willen die aansluiten bij de thematiek van twijfel en verdriet, uitzichtloosheid en pijn, zonder dat God dan als een duveltje uit een doosje alles komt oplossen. In mijn diensten gebruik ik nu graag popmuziek om die thematiek aan de orde te stellen. En natuurlijk mag God dan ook een plek krijgen in de overwegingen daaromheen, maar de ervaring dat 'het schuurt' – die heb ik er wel graag in. <<

In oktober 2021 vierden wij dat onze doopsgezinde gemeente Apeldoorn 125 jaar bestond. *tekst André Maris*

Inwijding 1930

Het kerkgebouw als fundament?

Het kerkgebouw dateert uit 1930. En nu gaat onze gemeente deze vermaning verkopen... In 2025 gaan wij toewerken naar een gemeente en/of gemeenschap zonder gebouw-in-eigendom. Want een eigen gebouw vraagt veel extra organisatie van een kerkbestuur: verwarming, schoonmaak, gastvrijheid, dakcontrole, erf schoonhouden, tuinverzorging, verhuur.

In 2025 zullen wij officieel – na de ledenvergadering van maart – geen kerkenraadsleden meer hebben. De inspanningen die een gemeente in stand houden vergen, zijn ook zónder de zorg voor het gebouw al zwaar genoeg.

Het is natuurlijk een vreemde beslissing, maar in alle eerlijkheid hebben we die recent genomen vanuit onze trots en liefde voor dit gebouw. Wij kunnen het niet langer meer verantwoorden

om oudere leden te belasten met al deze taken. Wij moeten kiezen voor verkoop, want nu valt er nog wat te kiezen. Dat moment moeten we gebruiken.

Wij hebben de afgelopen jaren na een *commissie Toekomst* ook een *commissie Verkoop* benoemd. Samen met de leden zijn wij tot de conclusie gekomen dat verkoop op korte termijn helaas onvermijdelijk is. Maar daarbij bleek het ook waardig en verstandig om, los van de verkoop, zélf een datum te bepalen om te stoppen: 1 juli 2025. Wij gaan als doopsgezinde gemeenschap door, maar zullen hier zelf geen kerkdiensten meer houden.

Bovenstaande tekst komt uit een toespraak van Mieke Hennis in de nieuwjaarsdienst van 12 januari 2025.

André Maris is redactielid van *Mondig*

Er komt heel wat kijken bij zo'n verkoop: bestemmingsplannen van de burgerlijke gemeente, reparatie en onderhoud, een goede makelaar, onderhandelingen. Gelukkig hebben wij een deskundige voorzitter in de commissie Toekomst en Verkoop; iemand die van de hoed en de rand weet inzake bouw en (ver)koop. Bovendien zijn er geregeld ledenvergaderingen. Wat mij in het bijzonder bevalt,

is het voornemen dat niet het hoogste bod leidend moet zijn bij de verkoop, maar de bestemming van de koper voor het gebouw.

Tja, hoe gaan wij daarna verder als geloofsgemeenschap? Al jaren hebben we goede contacten met diverse kerken in en nabij het centrum. En er bestaat al jaren een samenwerkingsverband voor culturele activiteiten: De Groene

Hoed. Gaan wij als doopsgezinden straks ter kerke in bijvoorbeeld de Regentessekerk? Of vinden we samenwerking met doopsgezinde zustergemeenten in de regio?

Voor mij staat vast dat het kerkgebouw niet het fundament is van onze gemeente. Dat is eerder de betrokkenheid op elkaar en het onderlinge vertrouwen. <<